

JUGOSLAVIJA - uspon i pad -

Saturday, 03 January 2009

Jedna od država koje su obeležile dvadeseti vek, jedna od veoma moćnih zemalja u Evropi nakon Drugog svetskog rata, država koje se neki rado sećaju a neki ne, država po jedinstvenom nazivu i prostorno najveća država na Balkanskom poluostrvu – kroz njenu njegovu istoriju – bila je Jugoslavija.

Jugoslavija je osnovana 1. decembra 1918. godine kada je u Beogradu proglašeno ujedinjenje južnoslovenskih naroda u zajedničku državu, Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca (SHS). Kasno stvaranje zajedničke države bilo je uslovljeno istorijskim razvojem Južnih Slovena. Pošto je početkom VII veka završeno naseljavanje Slovena na Balkanskom poluostrvu, njihov život u novoj domovini tekao je u smeru stvaranja samostalnih država. Napadi Vizantije, Franaka, Venecije, Mađara i drugih osvajača, koji su od vremena do vremena uspevali osvojiti pojedine delove južnoslovenskih teritorija, nisu mogli sprečiti taj proces formiranja državnih organizacija, koje su već od VIII veka nastajale jedna za drugom – od Slovenije do Makedonije. Neke od njih razvile su se u veoma snažne državne tvorevine na Balkanu, kao na primer ujedinjena Hrvatska u X i XI veku za vreme vladavine Tomislava (900-928) i Petra Krešimira (1058-1074); ili Makedonija u doba cara Samuila (976-1014), ili najzad – Srbija, koja je obuhvatala gotovo dve trećine Balkanskog poluostrva pod carem Dušanom iz loze Nemanjića.

Ideja o stvaranju zajedničke države svih južnoslovenskih naroda razvijala se kroz XIX i početak XX veka. Slabost Turske i jačanje Srbije, Bugarske i Grčke posle Berlinskog kongresa unele su nadu kod slovenskih naroda pod Austro-Ugarskom, ali i surevnjivost austrougarske i italijanske vlasti. U Srbiji su postojale tri ideje o ujedinjenju. Prva je propovedala o ujedinjenju Srbije i Bugarske, druga je bila izražena u „Načertaniju“ Ilije Garašanina i odnosila se na stvaranje jugoslovenske države koju zastupao Svetozar Miletić i odnosila se na stvaranje Balkanske federacije. Kod Južnih Slovena Austro-Ugarskoj su postojale dve ideje. Prva je zastupala stvaranje jugoslovenske jedinice u okviru Austro-Ugarske (trijalistička monarhija), a druga je bila za stvaranje nezavisne jugoslovenske države. Glavni protivnici stvaranja države Južnih Slovena bili su spoljni sinoci.

Ideja jugoslovenstva, kao što je već rečeno, potiče još iz XIX veka. Misao oslobođenja Južnih Slovena dobila je snažnu potporu srpskim ustancima (1804-13. i 1815.) koji su izrazito uticali na oslobodilačku borbu Crnogoraca i na ilirski pokret otvarajući južnoslovenskim narodima nove perspektive nacionalne nezavisnosti i ujedinjenja. Demokratska građanska inteligencija, kao nosilac ilirskog pokreta u Hrvatskoj, vodila je idejno i praktično političku borbu za opšte, južnoslovensko rešenje nacionalnog pitanja. Ilirci su nastojali 1848. godine izvojevati nezavisnost prema Mađarskoj i prema Austriji. U Hrvatskom saboru doneli su, u skladu sa zahtevima vojvođanskih Srba, zaključak o ujedinjenju Vojvodine sa Hrvatskom, s krajnjim ciljem da – s jedne strane – ujedini sa svim Južnim Slovenima i da se jedno carstvo obrazuje. U u Hrvatskoj i u Srbiji bilo je puno onih koji su bili protiv ovog pokreta i nastojanja da se obrazuje zajednička država svih Južnih Slovena.

Ilirski pokret nastojao je u svojim shvatanjima da okupi ne samo Srbe i Hrvate, već i druge narode; hteli su ujedinjenje sa svima: Bosnom, Dalmacijom, Crnom Gorom itd.

Ilirski pokret u Hrvatskoj prihvatio je tanak sloj inteligencije; na srpskoj strani ilirska misao jedva je našla nekakvo uporište i pristalice. Južno od Save i Dunava, u Srbiji, traje borba protiv Turaka i njihovo isterivanje sa balkanskih prostora. Zagovornici ideje jugoslovenstva bili su svesni da je osnovna smetnja za nastanak jednog – častva Južnih Slovena – bila, s jedne strane Austro-Ugarska, a sa druge Osmansko carstvo. Time se javlja revolucionarna svest mnogih Južnih Slovena, naročito Hrvata i Slovenaca o potrebi rušenja Austrije. Uz sva oprečna mišljenja i sukobe koji nastaju među u Hrvatima i Srbima, celi niz političkih akcija u okviru austrijske granice nagoveštava da nastupa novo, obnovljeno i savremenije poimanje i tumačenje nacionalne svesti kao baze koja će omogućiti stvaranje praktičnih političkih programa za ujedinjenje Južnih Slovena.

Tako pri kraju XIX i početkom XX veka u Hrvatskoj nastaje omladinski pokret koji je, okupivši veliki deo hrvatske studentske omladine i znatan broj Srba i Slovenaca, snažno naglasio ideju narodnog jedinstva Južnih Slovena, naročito Srba i Hrvata. Godine 1905., na inicijativu F. Supila, P. Čingrije i Ante Trumbića, hrvatski narodni zastupnici, okupljeni u gradu Rijeci, doneli su tzv. Riječku rezoluciju, u kojoj je naglašena misao jedinstva Hrvata i Srba i potrebna aktivne saradnje hrvatskih i srpskih političkih stranaka s mađarskom opozicijom na rešenju hrvatsko – mađarskih sporova i na otopu protiv imperijalističkih pretenzija bečkog dvora. Ubrzo su zatim srpski poslanici iz Hrvatske i Dalmacije, Zadarskom rezolucijom, prihvatili zaključke Riječke rezolucije. Na temelju ideja tih rezolucija stvorena je 1905. godine Hrvatsko – srpska koalicija, koja je nastupala, iz početka, kao predstavnik ideje jedinstva Srba i Hrvata i pobudila mnoge nade da će srpsko – hrvatski odnosi postati srdaniji i bolji. Međutim, ta koalicija se, nešto kasnije, odrekla svih ideja i postala vladina stranka.

I teoretski i praktično revolucionarno rešenje južnoslovenskog oslobođenja i ujedinjenja mogla je da da jedna napredna snaga u kapitalističkom sistemu, radnička klasa. Toga je bio svestan i Svetozar Marković, koji je propovedao revoluciju kao jedinu metodu rušenja svih prepreka, među kojima se nalazila srpska i crnogorska dinastija, koje stoje na putu

nacionalnog i socijalnog oslobođenja južnoslovenskih naroda. Na istom stajalištu bili su i mnogi kasniji predstavnici radničke klase, ali je radnička klasa kroz čitavu drugu polovinu XIX veka i na početku XX veka bila brojano slaba, a uz to rascepkana u nekoliko sitnih partija, čaš slabije, čaš jače povezanih.

Među svim južnim Slovenima srpska socijaldemokratska partija bila je i idejno i praktično najrazvijenija socijaldemokratska organizacija. Godine 1909. održava se jugoslovenska i balkanska socijalistička konferencija u Ljubljani na kojoj su, uz apstinenciju Dimitrija Tucovića, iznete ideje o formiranju južnoslovenske države na prostoru Austro-Ugarske. Kao posledica balkanskih ratova, javljaju se mnogobrojne nacionalističke omladine koje zagovaraju revolucionarno rešenje za stvaranje države južnih Slovena (Mlada Bosna, itd.).

Prvi svetski rat. Preduslov za stvaranje jugoslovenske države bilo je izbijanje Prvog svetskog rata. Kada je izbio rat, politički svesni pojedinci i intelektualci osetili su da je došlo vreme da se reši južnoslovenski problem. Značajno je mišljenje koje se javlja u političkim vrhovima Srbije da je srpska vlada u svome manifestu od 29. jula 1914. (u kome srpski narod obaveštava o tome da je Austrija napala Srbiju) povezala sudbinu Hrvata i Srba pod Austro-Ugarskom. I kralj Nikola, u svojoj proklamaciji Crnogorcima, naglašava slogu južnih Slovena. Hrvatski odbor, koji su formirali I. Meštrović i A. Trumbić u Rimu, a koji je kasnije poslao kao baza Jugoslovenskog odbora, početkom decembra 1914. protestuje protiv austrougarskog napada na Srbiju, smatrajući ga napadom i na hrvatski narod, jer su Srbija i Crna Gora, kako je rečeno, nezavisni dijelovi našeg naroda.

I srpska vlada postavlja, 6. decembra 1914., kao svoj ratni cilj oslobođenje Srba, Hrvata i Slovenaca od austrougarske vlasti: Uverena u rešenost celog srpskog naroda da istraje u svetoj borbi za odbranu svog svetog ognjišta i slobode, vlada kraljevine smatra kao svoj najglavniji i u novim sudbonosnim trenucima jedini zadatak da obezbedi uspešan završetak ovog velikog vojevanja, koje je, u trenucima kad je započeto, postalo ujedno borba za oslobođenje i ujedinjenje sve naše braće Srba, Hrvata i Slovenaca. Taj zahtev za ujedinjenjem Srba, Hrvata i Slovenaca pod austrougarskom vlašću sa Srbijom srpska vlada je postavila već u septembru iste godine savezničkim vladama zahtevajući da svi etnički i politički srpski, hrvatski i slovenački krajevi budu pripojeni Srbiji. Kasnije, pred kraj godine, kad je javno postavila svoj ratni cilj, i kad su saveznici nagovarali Italiju da stupi na njihovu stranu obećavajući joj veliki deo slovenačkih i hrvatskih teritorija, vlada Nikole Pašića nije gledala na južnoslovenske probleme drugačije nego kao na opravdan zahtev Srbije za prijenjem svojih teritorija i svoje uprave na slov. i hrv. teritorije.

Stoga je Srbija pretendovala da jedino ona može pred saveznicima predstavljati Srbe, Hrvate i Slovence. Tu leži koren svih kasnijih sukoba sa Jugoslovenskim odborom (formiranim 30. aprila 1915. godine u Parizu, a sa sedištem u Londonu) i u koji su uključili emigranti Srbi, Hrvati i Slovenci. Srbija odbacuje Londonski ugovor 1915. godine, koji joj je ponudila Antanta. Jugoslovenski kongres protestuje, 6. maja 1915. u Nišu, protiv ustupanja južnoslovenskih teritorija Italiji, a A. Trumbić, kao predsednik Jugoslovenskog odbora, upućuje dokumentovan memorandum vladama saveznika, u kome isti zahtev južnih Slovena u Austro-Ugarskoj Monarhiji za ujedinjenje sa Srbijom i Crnom Gorom, i uz to, protestuje protiv odluke da se jugoslovenske teritorije predaju Italiji.

U bitkama na Ceru (avgust 1914) i na Kolubari (decembar 1914), Austrija je doživela potpuni poraz. Goneći neprijatelja, srpska vojska je prodrla u Srem i u Bosnu. Austrija se više nije usudila povesti bilo kakvu ozbiljniju akciju protiv Srbije: tek u jesen 1915. napala je, u savezničtvu sa nemačkom i bugarskom armijom, Srbiju sa tri strane, na frontu dugačkom gotovo 1500 km. Srpska vojska povlačila se prema jugu, u nameri da se preko Makedonije prebaci u Solun i da se tu bori, uz englesku i francusku armiju, na strani saveznika. Ne mogavši prodrati preko Makedonije, srpska vojska skrenula je preko Crne Gore i Albanije, u najnepovoljnijim vremenskim i ostalim prilikama, prema Skadru, odakle se preko Drača i Valone, prebacila na ostrvo Krk. To putovanje bilo je veoma tragično; puno vojnika, čine, dece pomrlo je od tifusa i drugih zaraznih bolesti, ali i od zime i hladnoće. Tragično povlačenje srpske vojske preko Albanije poznato je kao "srpska Golgota". Crna Gora odbila je povlačenje srpske vojske, pa tek početkom 1916. kralj Nikola napušta Crnu Goru. Srpska vojska na Krku se oporavila i snabdela, pa se odatle, iste godine, prebacila na Solunski front, gde se svojom hrabrošću istakla u više navrata, naročito mudrošću generala Živojina Mišića ali i uz pomoć saveznika (francuskog generala Franje Deperea).

Sve do izbijanja revolucije u Rusiji, Pašić, nesklon svakoj ideji sporazumnog rešenja ujedinjenja i državnog uređenja, tražio da se pitanje države ostavi po strani; glavno je izvojevati ujedinjenje, a čita čete kasnije biti, to čete se videti. Pobedom Oktobarske revolucije 1917, a zatim ulaskom SAD u rat na stranu saveznika javili su se novi elementi u međunarodnoj politici. Pašić nije bio naklonjen ruskoj revoluciji, pa su tako on a i ostali srpski političari izgubili rusku pomoć za svoje ciljeve. Vodeći pačljivo računa o izmenjenim političkim okolnostima u svetu, Pašić pristaje da se sa Jugoslovenskim odborom sporazume i da u rešavanju budućih međusobnih odnosa južnih Slovena prizna Jugoslovenskom odboru ravnopravnost sa srpskom vladom. Na Krku je održana konferencija predstavnika srpske vlade i opozicije s predstavnicima Jugoslovenskog odbora i postignut je sporazum o osnovnim pitanjima državnog uređenja buduće jugoslovenske države, koji je potpisan 20. jula 1917. (črfska deklaracija) i koji sadrži 14 tačaka; u njima je istaknut "zajednička država bude zasnovana na ovim modernim i demokratskim principima: "Država Srba, Hrvata i Slovena poznatih i pod imenom južnih Slovena, ili Jugoslovena, biće slobodna, nezavisna kraljevina s jedinstvenom teritorijom i jedinstvenim državljanstvom. Ona čete biti ustavna, demokratska i parlamentarna monarhija na čelu s dinastijom

Kara'or'eviÄ† (...)â€œ. â€žDrÅ¾ava Ä†e se zvati: Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca, a kralj (vladar): Kralj Srba, Hrvata i Svi gra'ani (drÅ¾avljeni) na celoj teritoriji jednaki su i ravnopravni prema drÅ¾avi pred zakonom.â€œ â€žUstav, koji Ä†e posle zakljuÄ•enja mira doneti Ustavotvorna skupÅ¡tina, izabrana na osnovu opÅ¡teg i jednakog, neposrednog i tajnog prava glasa, biÄ†e osnova celom drÅ¾avnom Å¡ivotu, izvor svih vlasti i prava, i po njemu Ä†e se ure'ivati celokupan drÅ¾avni Å¡iv

Godine 1918. raspala se Austro â€“ Ugarska. Predsednik SAD Vudro Vilson iznevÅ¡i poÄ•etkom 1918. u â€žÄœetrnaest taÄ•ak uslove SAD za sklapanje mira sa Centralnim slama, dao je znaÄ•ajnu podrÅ¡ku nacionalnim teÅ¾njama potlaÄ•enih naroda Austro-Ugarske i istodobno odbio pretenzije Italije na juÅ¡noslovenske teritorije. S jedne strane, neuspesi na bojiÅ¡tima, propast nemaÄ•kih ofanziva, proboj Solunskog fronta od strane srpskih i savezniÄ•kih trupa, i, s druge strane, sve teÅ¾e patnje i beda Å¡irokih masa, katastrofalno pogoÄ•enih posledicama dugog rata, znatno ubrzavaju proces raspadanja Monarhije.

Narodni zastupnici i politiÄ•ari, pripadnici raznih stranaka i grupa, odrÅ¾ali su 3. marta 1918. godine u Zagrebu sastanak i sporazumeli se o zajedniÄ•koj akciji svih kojima je cilj stvaranje zajedniÄ•ke nezavisne i demokratske drÅ¾ave JuÅ¡nih Slovena Dana 6. oktobra 1918. predstavnici Srba, Hrvata i Slovenaca s podruÄ•ja Austro â€“ Ugarske, zakljuÄ•ili su da osnuju Narodno veÄ†e Srba, Hrvata i Slovenaca. 28. oktobra iste godine, austrougarski ministar spoljnih poslova grof AndraÅ¡i poslao je ameriÄ•kom drÅ¾avnom sekretaru telegraf u kome neposredno moli da se sklopi primirje s Austro â€“ Ugarskom Monarhijom, bez obzira na druge zaraÄ†ene strane, a dan nakon toga, 29. oktobra, sastao se Hrvatski sabor, koji donoi jednoglasno prihvaÄ†eni zakljuÄ•ak: â€žSvi dosadaÅ¡nji drÅ¾avnopravni odnosi i veze izmeÄ•u Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije s jedne strane, te Kraljevine Ugarske i Carevine Austrijske s druge strane, razreÅ¡avaju se. Ukida se i niÅ¡tavnom proglaÅ¡ava Hrvatsko â€“ ugarska nagodna iz 1868, a isto se tako ukidaju i niÅ¡tetnim proglaÅ¡avaju se kasnije njene dopune i revizije, tako da od danas Dalmacija, Hrvatska i Slavonija nemaju s Kraljevinom Ugarskom ni pravno ni faktiÄ•no nikakvih zajedniÄ•kih drÅ¾avnih poslova. (...)â€œ

Srpska vlada nastojala je da doÄ•e u dodir s predstavnicima Narodnog vijeÄ†a u Zagrebu Å¾eleÄ†i da mimoiÄ•e Jugoslovenski odbor, koji je, Narodno vijeÄ†e opunomoÅ†ilo da zastupa drÅ¾avu Slovenaca, Hrvata i Srba pred stranim vladama. PoÄ•etkom novembra 1918. sastali su se u Å½enevi A. KoroÅ¡ec, predsednik Narodnog veÄ†a, predsednik srpske vlade Nikola PaÅ¡iÄ†, predsednik Jugoslovesnkog odbora Ante TrumbiÄ† i predstavnici srpskih opozicionih stranaka. Dana 9. novembra 1918. oni zajedno objavljuju deklaraciju o stvaranju zajedniÄ•ke drÅ¾ave Srba, Hrvata i Slovenaca, bez obzira na preÄ•aÅ¡nje granice, sa zajedniÄ•kom vladom. Zanimljivo je da su PaÅ¡iÄ†, TrumbiÄ† i KoroÅ¡ec bili uvereni da je tim njihovim dogovorom sprovedeno ujedinjenje drÅ¾ave Slovenaca, Hrvata i Srba sa Srbijom, i u tom uverenju oni postavljaju prvih Å¡est ministara zajedniÄ•ke vlade â€“ trojicu sa srpske strane, a trojicu sa strane Narodnog veÄ†a. Po Deklaraciji, srpski ministri zajedniÄ•ke vlade polagaÄ†e zakletvu pred regentom, a ministri imenovani od strane Narodnog veÄ†a pred predsednikom Narodnog veÄ†a. Velika narodna skupÅ¡tina u Novom Sadu je 25. novembra donela odluku o prisajedinjenju Baranje, BaÄ•ke i Banata Srbiji. Dan pre toga 24. novembra je zbor poslanika narodnih veÄ†a Srema u Rumi doneo odluku o prisajedinjenju Srema Srbiji. Velika narodna skupÅ¡tina u Podgorici je 26. novembra odluÄ•ila da se dinastija PetroviÄ†-NjegoÅ¡ zbaci sa prestola te da se prisajedini Srbiji. VijeÄ†e narodnih prvaka i poslanika 28. novembra je donelo odluku da se Bosna i Hercegovina pripoji Srbiji. Narodno vijeÄ†e iz Zagreba je 25. novembra donelo odluku da se jugoslavensko podruÄ•je Austro-Ugarske ujedini sa Srbijom u novu drÅ¾avu. 1. decembra 1918. godine osnovana je Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca.

PRIBIÄ†EVIÄ†, Svetozar (1875-1936) srpski politiÄ•ar iz Hrvatske.

Kao student u Zagrebu pripadao krugu napredne omladine. Svoje politiÄ•ke poglede izneo 1897. godine u Ä•lanku â€žMisao vodilja Srba i Hrvataâ€œ u kojem zastupa glediÅ¡te da su Srbi i Hrvati jedan narod. Od 1902. godine urednik â€žNovog Srbobranaâ€œ, organa Srpske samostalne stranke. UÄ•estvovao u osnivanju Srpsko â€“ hrvatske koalicije (1905) pa postaje vo njenog srpskog krila. Pred raspad Austro â€“ Ugarske prikljuÄ•uje se Narodnom VijeÄ†u Srba, Hrvata i Slovenaca. SmatrajuÄ†i da su Srbi i Hrvati jedan narod, svoju politiÄ•ku aktivnost usmerio je na izgradnju jugoslovenskog unitarizma pa se zalagao za centralistiÄ•ko ure'enje drÅ¾ave. U Kraljevini SHS bio ministar unutraÅ¡njih poslova (1919-1920) pa ministar prosvete (1920-1922; i 1924-1925). OsnivaÄ• Samostalne demokratske strane (SDS), jer je istupio iz redova Demokratske stranke 1924. Sa RadiÄ†em formirao SeljaÄ•ko â€“ demokratsku koaliciju (SDK). Godine 1931. odlazi u inostranstvo, gde ostaje do kraja Å¡ivota. Pred kraj Å¡ivota naglaÅ¡avao je i potrebu stvaranja seljaÄ•ko â€“ radniÄ•kog pokreta. Umro 1936. u Pragu Nakon dugog raspravljanja predstavnika svih srpskih stranaka i predsednika Narodnog vijeÄ†a, sastavljena je lista vlade, u kojoj je predsedniÅ¡tvo trebao da zauzme Nikola PaÅ¡iÄ†, potpredsedniÅ¡tvo Anton KoroÅ¡ec, a ministarstvo spoljnih poslova Ante TrumbiÄ†. 20. decembra 1918. godine formirana je prva vlada na Ä•elu sa radikalom Stojanom ProtiÄ†em, jer regent Aleksandar N. PaÅ¡iÄ†u nije dao da sastavi vladu. Potpredsjednik je bio Slovenac Anton KoroÅ¡ec, ministar unutraÅ¡njih poslova Srbin iz Hrvatske Svetozar PribiÄ†eviÄ†, a ministar spoljnih poslova Hrvat Ante TrumbiÄ†. NajveÄ†e stranke su bile Narodna radikalna i Demokratska. TakoÄ•e su delovale i Hrvatska republikanska seljaÄ•ka stranka (HRSS) Stjepana RadiÄ†a, Slovenska ljudska stranka (SLS) Antona KoroÅ¡eca i Jugoslovenska muslimanska organizacija (JMO). â€žObznanomâ€œ od 29. decembra 1920. godine, vlada je zabranila rad komunistiÄ•kih partija, njihovu propagandu, a kasnije 1921. zabranila bilo kakav rad i delovanje KomunistiÄ•ke partije. Zbog toga, i niza drugih opreÄ•nih miÅ¡ljenja i stavova, doÅ¡lo je do oÅ¡tjih sukobljavanja u parlamentu.

28. novembra 1920. godine održani su izbori za Narodnu skupštinu na kome je centralistički blok dobio nešto više glasova nego anticeutralistički (600 000: 536 000). Rezultati izbora neugodno su iznenadili buržoaske političare. Tek osnovana Komunistička partija Jugoslavije dobila je oko 200 000 glasova i 58 mandata, a Hrvatska republikanska seljačka stranka (HRSS) 270 000 glasova. Radićeva stranka nije došla u Narodnu skupštinu, a poslanici Komunističke partije napustili su je pre glasanja ne želeći da učestvuju u donošenju Ustava. Sa 419 zastupnika Narodna skupština pala je na 309, a kad ju je napustio i Narodni klub na 298 zastupnika. Na taj način gotovo jedna trećina naroda nije učestvovala preko svojih zastupnika u donošenju Ustava. Protiv Ustava u golemoj većini bilo je nesrpsko stanovništvo: Hrvati, Makedonci, Slovenci i Apatava radnička klasa. Ustav je prihvaćen na Vidovdan, 28. juna 1921. godine, po čemu je poznat kao "Vidovdanski ustav". Vidovdanskim ustavom odbacene su sve težnje za federacijom ili republikom (čemu stremile hrvatske i slovenačke stranke) i usvojen je koncept državnog i narodnog jedinstva (četiri naroda). Država je prostor takođe je proglašena za jedinstven (unitaran), bez istorijskih i etničkih granica unutar njega. Država je administrativno podeljena na 33 oblasti, oblasti su podeljene na okruge, okruzi na srezove, a srezovi na opštine. Građani su učivali sva demokratska prava (biračko pravo, pravo na udruživanje, pravo zbora i dogovora).

Politički život u Kraljevini karakterisalo je mnoštvo stranaka, što je održavalo raznolikost i socijalnu nerazvijenost, koje su često dovodile do nacionalnih sukoba. Sukob centralističke i federalističke koncepcije državnog uređenja bio je osnovni uzrok nestabilnosti kraljevine i krize njenog političkog sistema. Nijedna skupština izabrana u periodu 1920 - 1927. nije ispunila četvorogodišnji mandat.

Donošenje Vidovdanskog ustava izazvalo je buru nezadovoljstva u celoj zemlji. Postepeno se i sve više i na srpskoj strani javljaju, međutim, znakovi nezadovoljstva i osećaj potrebe da se Ustav izmeni, odn. da se izađe u susret opravdanim zahtevima Hrvata. Tako je grupa intelektualaca Srba i Hrvata, uglavnom nekadašnjih članova Jugoslovenskog odbora, održala u letu 1922. godine sastanak na liti, na kome je zaključila da treba sprovesti akciju protiv Ustava i na rešenje "srpsko" hrvatskog spora. U tu svrhu u jesen 1922. godine održan je u Zagrebu kongres radnika koji se izjasnio protiv Vidovdanskog ustava. Kongresu su u ime demokrata prisustvovali Ljubomir Davidović i Ivan Ribar, tadašnji predsednik Skupštine. Zbog toga dolazi do sukoba radikala i demokrata, Pašić podnosi ostavku kabineta dobija izborni mandat. Izbori su održani 1923. godine, 18. marta. Radikali su uspeli da znatno oslabe Demokratsku stranku, ali broj članova Seljačke stranke (HRSS) i dalje naglo raste: dobila je preko 200 000 glasova nego 1920 (270 000: 473 733) i time postala, po broju glasova i mandata, druga stranka u zemlji, iza Radikalne stranke. Da bi osigurao radikalima političko vođstvo, Pribićević razbija Demokratsku stranku i sa svojih 14 poslanika 27. marta stvara sa radikalima koalicionu vladu. Novoformirani blok opozicije izdao je 30. maja Manifest, u kome traži potpunu demokratiju i parlamentarnu vlast. Kralj je prisilio vladu da podnese ostavku, a 27. jula 1924. Lj. Davidović sastavlja vladu od demokrata, muslimana i poslanika Slovenske ljudske stranke (SLS) "Antona Korošca". Iako je ta vladu imala većinu u Skupštini, kralj je ubrzo razrešio dužnosti Lj. Davidovića i poverio vladu Nikoli Pašiću i Svetozaru Pribićeviću. Vlada je primenila "Obznanu" i na HRSS jer je, tobože, postala komunistička, nakon što je Radić u Moskvi pristupio Seljačkoj internacionali. Iako je vođstvo HRSS za vreme agitacije za izbore 8. februara 1925. godine bilo u zatvoru, stranka je dobila više glasova nego 1923. Ubrzo zatim dolazi do pregovora između dvora i vođstva HRSS, njeni poslanici dolaze u Skupštinu, a potpredsednik stranke daje u ime vođstva HRSS izjavu u kojoj priznaje Vidovdanski ustav i dinastiju; stranka tada menja naziv u Hrvatska seljačka stranka (HSS). U novoj radikalnoj vladi s N. Pašićem na čelu HSS dobija pet resora, a Stjepan Radić postaje ministar prosvete. Kada je, međutim, Radić podržao protest opozicije protiv korumpiranog državnog aparata, Pašić daje ostavku, a premijer (u aprilu 1926) postaje Nikola Uzunović. Nakon raskida radikalno "radićevske koalicije, HSS više ne učestvuje u novoj vladi Velje Vukićevića (april 1927). Za vreme izbora 11. septembra 1927. u hrvatskim krajevima bila je znatna apstinencija, a nezadovoljstvo zbog Radićevog odstupanja s republikanskih pozicija odrazilo se tako da je HSS imala manje od 150 000 glasova nego na izborima 1925. Iste godine dolazi do udruživanja Radićeve HSS i Pribićevićeve Samostalne demokratske stranke (SDS) u Seljačko "demokratsku koaliciju (SDK). Tada Pribićević postaje borac protiv centralizma. SDK je ušla u borbu za demokratski režim, razotkrivajući korumpiranost i nasilje na svim poljima. Vladajućim srpski krugovi napadali su SDK. Politički sukobi, naročito između hrvatskih i srpskih poslanika, došli su do tačke usijanja. Tako u atmosferi opšte zatrovanosti, sa svih strana, za vreme jedne "ne diskusije u Skupštini, 20. juna 1928., radikalni poslanik Punića Rašić, poznat sa Solunskog procesa kao kraljev "ovek, puca sa skupštinske govornice na poslanike HSS i smrtno ranjava Pavla Radića i "uru Basarićeka. Stjepan Radić je takođe podlegao ranama i kasnije, u Zagrebu, preminuo od posledica atentata. Kraljevina SHS time je zapala u ozbiljnu drmatičnu krizu, kako političku tako i ekonomsku. Mada je SDK tražila nakon atentata da se Skupština raspusti, a vladu poveri nekoj neutralnoj ličnosti koja će sprovesti slobodne izbore, kralj je produžio život Skupštini i vladu poverio Antonu Korošcu, vođi SLS. Ipak, nakon brojnih konsultacija sa strančakim prvacima, kralj Aleksandar Karađorđević odlučio je da raspusti Skupštinu, suspenduje Ustav i zavede ličnu vlast, kako bi smirio sukobljavanja među Srbima i Hrvatima. To se i desilo 6. januara 1929. godine. Za predsednika vlade proglašen je general Petar Živković, a kralj se proglasio nosiocem celokupne vlasti u zemlji. To je u istoriji poznato kao "estojanuarska diktatura". Diktaturu je omogućila režimu da se obračuna sa pojedinim istaknutim pojedincima građanske opozicije, komunistima i drugima. Režim se oslanjao na silu, represiju i teror. 3. oktobra 1929. godine promenjeno je ime države "iz kraljevine SHS u Kraljevinu Jugoslaviju, koja je podeljena na 9 banovina. Režim nije imao pojma da preduzme bilo kakve mere koji bi sprečilo teško ekonomsko stanje u kojem se našla država "tada još pogorjano svetskom privrednom krizom "i katastrofalno opada životnog standarda. Veliki pad cena poljoprivrednih proizvoda doveo je selo do krajnje bede. Industrija obustavlja rad ili ga veoma smanjuje; nezaposlenost i emigracija rastu sve više. Socijalistička radnička partija Jugoslavije koja je nastala

1919. godine u Beogradu pod uticajem Ruske revolucije, kao revolucionarna partija radničke klase, i koja je promenila naziv, na svom Drugom kongresu, u Komunistička partija Jugoslavije (KPJ), bila je glavna meta Austro-jugoslavenskog terora. Na stotine komunističkih političkih funkcionera bilo je ubijeno, među njima i organizacioni sekretar Đuro Đaković, sekretar Crvene pomoći Nikola Hečimović, sekretar SKOJ-a Janko Mišić, Mijo Orešić, Paja Marganović, Josip Debeljak, Pero Popović, Aga, Josip Kolombo, a na hiljade partijskih članova bilo je uhapšeno, proterano iz zemlje ili osuđeno na dugogodišnju robiju. Partija je tada stekla velike simpatije kod omladine i naroda, a diktatorski režim reagovao je na to samo silom, hapšenjem, zatvorom. U to vreme počele su da nastaju i prve ustaške separatističke organizacije.

Pašić, Nikola (1845-1926) političar; po mnogima jedan od najvećih srpskih političara; šef Radikalne stranke i dugogodišnji predsednik vlade u Srbiji i Kraljevini SHS.

Rođen u Zaječaru; svoju političku karijeru počeo kao pristalica socijalističke i radikalnodemokratske ideologije Svetozara Markovića i njegovog pokreta protiv apsolutističke vladavine dinastije Obrenović. Jedan od organizatora Timočke bune (1883). Biva osuđen na smrt, iako se tada nalazio u Bugarskoj. Nakon pomilovanja vraća se u Srbiju i ponovo staje na čelo Radikalne stranke, koja se pod njegovim vođstvom menja; napušta beskompromisnu borbu protiv režima i sa dvorskom strankom naprednjaka dolazi na vlast. Ubrzo dolazi do malog rascapa u stranci (1902), zbog Ivanjdanskog atentata na Milana Obrenovića, ali, i nakon toga i prevrata 1903. uspeva da se održi na vlasti. Nalazio se na čelu srpske vlade u Prvom svetskom ratu, a zalagao se i za stvaranje buduće države Južnih Slovena. U spoljnoj politici se pre rata oslanjao na carsku Rusiju, a kasnije na Francusku

Kako bi pokazao da će poštovati ustavne obaveze i demokratske institucije, kralj je godine 1931., narodu poklonio ustavni Ustav je donesen 3. septembra 1931. godine i nazvan je "Okroisani ustav", jer ga je doneo kralj lično, bez ustavnopravne skupštine ili nekog drugog zakonodavnog tela. On je davao kralju pravo da u vanrednim uslovima postupi mimo ustavnih i zakonskih propisa, a da tek kasnije traži saglasnost parlamenta.

SDK je pokušao da organizuje zajednički nastup svih građansko-demokratskih snaga u zemlji protiv diktature, ali se njenom pozivu nije odazvala nijedna stranka.

A to se tiče spoljne politike, Kraljevina SHS se oslanjala na stare srpske saveznike, zemlje Antante. Kralj Aleksandar bio je vladar velikog međunarodnog ugleda. On je 1921. i 1922. stvorio odbrambeni savez sa Austroslavskom i Rumunijom, koji je nazvan "Mala Antanta". Godine 1934. sklopljen je Balkanski savez (Jugoslavija, Rumunija, Bugarska i Grčka). Francuski uticaj na jugoslovensku i unutrašnju politiku bio je presudan od 1918. do 1941. godine. Po završetku Prvog svetskog rata, Jugoslavija je na Mirovnoj konferenciji u Parizu nastupila kao država u nastajanju jer velike zapadne sile, na zahtev Italije, nisu priznavale ujedinjenje Južnih Slovena u zajedničku državu, Kraljevini SHS. Prva država koja je priznala Jugoslaviju (Kraljevini SHS) bile su SAD, koje su to učinile 5. februara 1919. godine, a tek kasnije su to učinile i sve druge zemlje.

Najteže pitanje koje je jugoslovenska delegacija trebala da reši na Mirovnoj konferenciji u Parizu bilo je određivanje granica između Jugoslavije i Italije. Italija je učila u rat kako bi uspela da dobije južni Tirol i jugoslovenske krajeve koji su joj bili određeni Londonskim ugovorom. Italijani su imali veliku prednost što su zapadne potpisnice ugovora, Francuska i Velika Britanija, bile sklone da izvrše obaveze Londonskog ugovora, ali se njihova odlučnost u odbrani italijanskih interesa poljuljala kad su Italijani postavili zahtev da im se da i Rijeka, koja je po Londonskom ugovoru, bila dodeljena Hrvatskoj. Međutim, najveću pomoć Jugoslaviji pružio je predsednik SAD Vudro Vilson koji nije priznavao valjanost Londonskog ugovora i koji se usprotivio njegovoj koncepciji o posleratnom uređenju Evrope. Nakon dugih i bezuspešnih diskusija i predloga o određivanju granica, odlučeno je da se Jugoslavija i Italija sporazumeju same. Očekivalo se da će italijanski zahtevi ostati isti, tj. da će Italija tražiti ispunjenje odluke Londonskog ugovora. Međutim, Italija je, nakon dogovora i pregovora, dobila hrvatske delove teritorije "čistavu Istru, Rijeku, grad Zadar, ostrva Cres, Lošinj, Palagruža i Lastovo. Dana 27. januara 1924. potpisan je pakt o prijateljstvu između dve zemlje, kojim Jugoslavija priznaje italijanski suverenitet nad gradom i lukom Rijekom.

Za vreme slučajne posete Francuskoj, kralj Aleksandar je ubijen 9. oktobra 1934. u Marseju, u atentatu koji su pripremili Pavlečević ustaše uz pomoć Musolinijev fašista i verovatno, uz pomoć hitlerovaca; atentat je izvršio član makedonske terorističke organizacije VMRO V. Georgijev-Černozi. U atentatu je poginuo i francuski ministar spoljnih poslova Luj Bartu. Posle ubistva kralja Aleksandra, u ime maloletnog Petra II, obrazovano je Namesništvo, sastavljeno od kneza Pavla Karađorđevića, barata od strica ubijenog kralja, Radenka Stankovića, senatora i Ive Petrovića, bana Savske banovine. Prvi parlamentarni izbori posle uvođenja diktature održani su 5. maja 1935. na kojima je pobedio Milan Stojadinović, srpski političar i istaknuti ekonomista, ministar finansija u jugoslovenskoj vladi. On je obrazovao sopstvenu stranku "Jugoslovensku radikalnu zajednicu (JRZ), koja je okupila bivše radikale, kao i predstavnike SLS-a i JMO-a. Na izborima 5. maja pojavila se lista "Udruga opozicije" koju je predvodio Vlatko Maček, vođa HSS. Milan Stojadinović je ipak pobedio. Odneo je pobjedu sa 1 746 982 glasa, nasuprot listi Udruga opozicije koja je osvojila 1 077 345 glasova. Spolja politika Milana Stojadinovića nije se oslanjala više na Malu Antantu i Balkanski savez. On je pokušao, kako bi očuvao neutralnost svoje zemlje, da normalizuje odnose i sa Italijom i sa Nemačkom. Godine 1936. potpisao je trgovinski sporazum sa Italijom, a u januaru 1938. sastao se i sa Adolfom Hitlerom. Bio je, time, nakolnjen zemljama Osovine. Hitler

je tada izjavio da će Nemačka strogo poštovati neprikosnovenost jugoslovenskih granica i da dve zemlje nikada neće biti neprijatelji.

Decembra 1938. godine održani su izori na kojim je lista Milana Stojadinovića odnela veoma tesnu pobjedu nasuprot listi Udruženje opozicije Vlatka Maček. Februara 1939. godine podneo je ostavku a predsjednik jugoslovenske vlade postao je Dragi Cvetković. Svu vlast imao je knez Pavle Karađorđević. Vlada Cvetkovića je Maček sve više i više se oslanjala na zemlje Osovine, nastavljajući time Stojadinovićevu spoljnu politiku. Hitlerov prepad na Austriju (Anšlus), Minhenski sporazum i okupacije Čehoslovačke bili su jasni znaci da je rat na pragu. Jugoslavija je 1940. postigla sporazum sa SSSR, o razmeni diplomatskih predstavnika, čime je postala među poslednjim zemljama u Evropi koja je priznala SSSR. Novembra 1940. Rumunija je pristupila Trojnom paktu. Italija je 1939. okupirala Albaniju i u jesen 1940. godine napala Grčku, koja se hrabro odupirala. Kraljevina Jugoslavija predstavljala je primer male države koja se neprekidno prilagođava zahtevima zapadnih sila. Potpisivanjem protokola u Beču, 25. marta 1941. godine, Jugoslavija je pristupila silama Osovine kao nezaraćeni član. Jugoslavija je zapravo bila potpuno zaokružena neprijateljskim silama koje su imale pretenzije na njene teritorije. Pristupanje Osovini, većina naroda prihvatila je s ogorčenjem, uverena da će taj korak podvrći jugoslovenske narode nemačkom ropstvu, izrabljivanju i poniženju. Dva dana nakon potpisivanja pakta, 27. marta 1941, pod snažnim pritiskom pokreta narodnih masa protiv pristupanja Jugoslavije Osovini, sproveo je general Dušan Simović puč, svrgao Nemačku iz vlade, i formirao svoju vladu. Puč je bilo delo grupe prozapadno orijentisanih oficira i buržoazije nezadovoljne vladom Cvetković-Maček.

Potpisivanje protokola u Beču izazvalo je ogorčene proteste protiv proosovinske politike, a masovne demonstracije 27. marta 1941. u Beogradu odjeknule su po celoj zemlji kao signal otpora. Vlada generala Simovića, ne znajući se kako da osigura vojnu odbranu zemlje u slučaju napada fašističkih sila, nesposobna da se odluči da pozove narod na masovni otpor, obmanjivala je samu sebe da će pomoći kompromisnih diplomatskih poteza privoleti Nemačku i njene saveznike da ne napadnu Jugoslaviju. Ali, bilo je prekasno. Hitler je nakon puča smesta održao veče sa svojim glavešinama kojima je saopštio da će Jugoslaviju razbiti vojnički kao državu, ne čekajući lojalnosti nove vlade. Tako je počeo Aprilski rat. 6. aprila 1941. godine, u zoru, nemačka avijacija brutalno je bombardovala Beograd ali i druge gradove.

Radić, Stjepan (1871-1928) hrvatski političar i pisac, velika ličnost jugoslovenske istorije 20. tih godina prošlog veka. Isključen u Zagrebu iz sedmog razreda gimnazije zbog političkih razloga; privatno polagao maturu u Karlovcu.

Godine 1891. upisuje se na zagrebački Pravni fakultet, ali sa njega isključen 1893. i osuđen na 4 meseca zatvora zbog napada na bana Kuna. Godine 1895. ponovo osuđen zbog spaljivanja mačarske zastave prilikom posete Franca Jozefa I Zagrebu. Nastavlja pravne studije u Pragu, ali je ubrzo isključen i s pravnog, a odmah zatim i peštanskog univerziteta, tako da mu su dalje studije onemogućene na celom prostoru Austro-Ugarske. Početkom XX. veka počeo u Zrenjaninu da uspostavlja veze sa srpskim političarima i štampačima u Srpskom književnom glasniku; od 1902. do 1906. glavaš urednik u Zagrebu časopisa Hrvatska misao. Godine 1904. s bratom Antonom osniva Hrvatsku seljačku stranku koja 1918. menja naziv u Hrvatska republikanska seljačka stranka. Radić je vrstom verovao, sem u seljačku slogu, u slovenstvo i u nužnost jugoslovenske narodne i državne zajednice. Više puta hapšen i osuđivan. Svoju stranku 1923. godine u Moskvi učlanio u Seljačku internacionalu. Pušten na slobodu tek 1925. počeo je njegova stranka dala izjavu u beogradskoj Narodnoj skupštini da priznaje monarhiju, centralistički vidovdanski Ustav i postojeći državni poredak i učlanio u Pašićevu vladu, u kojoj će Radić u novembru 1925. postati ministar prosvete. Kasnije napustio vladi (1927) i sa Pribićevićem formirao Seljačko-demokratsku koaliciju (SDK). Smrtno ranjen 1928. u Skupštini od strane radikalskog poslanika Puniće Račića. Umro u bolnici od posledica zadobivene rane 1928. Objavio više dela: "Češki narod na početku XX veka", "Sovjetska Rusija i seljačko pravo", "Žita je i naša hrvatska pučka seljačka stranka" (1908) i Slovenija (1904) i dr.

Poginulo je između 2270 i 4000 građana, a uništena je i zgrada Narodne biblioteke. Nespremna jugoslovenska vojska nije pružila nikakav otpor i 17. aprila potpisala безусловnu kapitulaciju Kraljevine Jugoslavije. Kapitulaciju su potpisali general Janković i bivši ministar spoljnih poslova Cincar Marković. Osovinske sile nisu samo okupirale zemlju, nego su odmah počele da komadaju Jugoslaviju. Tako je 10. aprila 1941. stvorena profašistička država u okviru dotadnjih teritorija Jugoslavije - Nezavisna Država Hrvatska (NDH). Ona je obuhvatala prostor Hrvatske, Slavonije, Bosne i Hercegovine i jedan deo Dalmacije. Slovenija je podeljena na dva dela, između Italije; Crna Gora je privremeno uspostavljena kao nezavisna država, ali pod italijanskom vojnom i civilnom upravom; u Srbiji je uspostavljen komesariat koji će kasnije biti zamenjen vladom generala Milana Nedića. Makedonija je pripala Bugarskoj; u sastavu Srbije ostao je jedino Banat, svi ostali delovi pripali su Bugarskoj, a Bačka, Međimurje i Prekomurje pripalo je Mačarskoj.

Na vlast u NDH došao je Ante Pavelić, predvodnik ustaškog pokreta i političar profašističke orijentacije. Nastajanje NDH podržala je i rimokatolička crkva. Za zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca formiranje NDH predstavljalo je âždavno željeni san i âžnajznameniji događaj u životu hrvatskog naroda. Ustaše su počele sa masovnim ubijanjima stanovništva, pravoslavne veroispovesti. Teroru je bilo izloženo skoro 2 miliona ljudi. Borili su se za âžistu Hrvatsku. Sprovodili su masovna ubistva u koncentracionim logorima (Jasenovac, Koprivnica, Akovo i dr). Postojali su i posebni logori za decu (Sisak, Novska, Stara Gradiška i dr). Ubijali su ne samo Srbe, već Jevreje, Rome i druge narode. Sprovodili su fašističku i nacističku politiku na teritoriji Bosne i Hercegovine i Hrvatske. Masovan broj ljudi bio je ubijan, neki su bili primorani da se isele, a neki su bivali pokatoličeni. Rasistička ideologija dovela je do masovnog broja mrtvih, kako u NDH tako i na prostoru Srbije. Logori za Jevreje su u Beogradu bili na Banjici, Topovskim Ājumama i Sajmištem. Logori za Jevreje osnovani su i u Nišu i u Apcu.

Ustanak u Srbiji protiv nemačke okupacione uprave započeli su etnički i partizanski odredi koji su formirani već početkom leta 1941. godine. Ova dva pokreta otpora imaa su za cilj da se slomi okupaciona vlast, ali su imali drugačije viđenje buduće države. etničke odrede formirao je general Dragoljub Draža Mihailović, formirajući Ravnogorski pokret. Bio je načelnik Ātaba Jugoslovenske vojske u otadžbini (JVUO). Politički cilj Ravnogorskog pokreta bio je da se, u stvari, obnovi politički sistem zemlje pre rata: da Jugoslavija ponovo postane monarhija.

Partizanske odrede formirala je Komunistička partija Jugoslavije (KPJ) koju je predvodio Josip Broz Tito. Napadom Hitlerove Nemačke na Sovjetski Savez 22. juna 1941. nastupio je najpovoljniji trenutak za početak oružane borbe, pa je 27. juna formiran Glavni Ātab Narodnooslobodilačkih partizanskih odreda Jugoslavije (GA NOPOJ) s Titom na čelu, a Politbiro CK KPJ na sednici u Beogradu 4. jula doneo je odluku da se pokrene oružana borba.

Oba ova pokreta su međusobno ratovala tokom Āitavog Drugog svetskog rata na području Jugoslavije. Jedni druge su optuživali, ali je istina da su i jedni i drugi krivi za zločine koji su napravili. U okviru Drugog svetskog rata na području Jugoslavije vodio se, sem rata protiv okupatora, i građanski rat. Istina je da su i jedni i drugi dali doprinos u borbi protiv okupatora. Na teritoriju Jugoslavije su po slomu države i okupaciji započeli masakri i etnička Āiđenja, ispočetka uperen uglavnom protiv Srba, i to na teritoriji NDH. Oni su s vremenom doveli do otpora koji je prerastao u manje-više organizovani ustanak nakon napada Nemačke na SSSR. Ustanici su se s vremenom podelili u dve frakcije - rojalističke etnike pukovnika, potom generala, Dragoljuba Draže Mihailovića, koji su nastojali obnoviti predratni režim, i komunističke Partizane, komandanta, potom maršala Josipa Broza Tita koji su nastojali stvoriti novu Jugoslaviju na socijalističkim i federalističkim principima. Ovo potonje je bilo razlogom zašto su partizani imali pristaše među svim narodima Jugoslavije, dok je podrška etnicima ostala ograničena uglavnom na Srbe. Raskol između dva pokreta je već godine 1941. doveo do prvih međusobnih oružanih obračuna, u kojima su partizani, pogotovo nakon kapitulacije Italije 1943. godine, stekli prednost. Godine 1944. su priznati kao saveznička vojska, a kralj Petar II i izbeglička vlada su godine 1944. sklopile sporazum s Titom. Godine 1945. partizani su, preimenovani u Jugoslovensku armiju, preuzeli završnu ofanzivu kojom je ne samo oslobođena predratna teritorija Jugoslavije, nego Istra i Slovensko primorje - delovi italijanskih teritorija naseljeni hrvatskim i slovenačkim stanovništvom koji će Pariškim mirovnim ugovorom 1947. i službeno postati dio Jugoslavije. Oko Trsta je spor između Jugoslavije i Italije rešen tek 1954. godine u italijansku korist. Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ) stvoreno je u novembru 1942. godine, u Bihaću, kao centra nove slobodne teritorije. Partizanska vojska tada je promenila ime i njen zvaničan naziv bio je Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi Jugoslavije (NOV i POJ). Tokom Drugog svetskog rata vođene su velike bitke (Bitka na Neretvi, Bitka na Sutjesci), veliki pohodi, marševi (Igmanski marš) sve u cilju da se slomi nemačka okupacija. Jačanje Sovjetskog Saveza i Crvene Armije znatno su uticali na to da se, sve većom brzinom, slomi okupator u zemlji. Stradalo je puno ljudi, a zločina je bilo sa svih strana. U Srbiji je za vreme rata poginulo više od 160 000 građana, 102 000 su postali invalidi a više od 320 000 ljudi život je provelo u internaciji, logorima i zatvorima.

Druga partizanska revolucionarna skupština održana je u gradiću Jajcu, u srednjoj Bosni, 29. i 30. novembra 1943. godine na kojoj je odlučeno da se oduzmu sva prava Jugoslovenskoj vladi i da se organizuje Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije (NKOJ). Kralju Petru II zabranjen je povratak u zemlju.

Jugoslovenska izbeglička vlada u Londonu nije više mogla da nađe uporište među Britancima. Jačanje Crvene Armije, ali i povlačenjem britanskih predstavnika iz Mihailovićeve otadžbina, Jugoslovenska vlada morala je da podnese ostavku. Za predsednika nove vlade Kraljevine Jugoslavije izabran je Ivan Āubašić, predratni ban Banovine Hrvatske koji je na Visu, 16. juna 1944. godine, potpisao sporazum sa Josipom Brozom, predsednikom NKOJ (partizanske vlade). Britanski premijer Winston Čerčil i Josip Broz uspeli su da naprave dogovor o međusobnoj saradnji i uzajamnom pomaganju dveju zemalja. U Napulju, sredinom avgusta, 1944. godine, Čerčil je obećao Titu da će britanska pomoć ubrzo stići partizanskom odred. Kralj Petar II raspustio je vladu i generala Mihailovića razrešio svih dužnosti. Usledile su borbe partizana u Srbiji

gde se osećalo da će izvojevati pobjedu. Oslobođeno je Učice, centralna Srbija, a umadija i dr. Udarnim divizijama u Srbiji komandovali su partizanski generali Koča Popović, Petar Drapšin, Kosta Nađ i Peko Dapčević. Vrhovni štab je promenio ime u Generalštab. Nemačka vojska se povlačila a poslednja ozbiljnije vođena bitka bio je Sremski front, na kojem je stradalo preko 13 000 mladića iz Srbije. Tu su se partizani sreli sa nemačkom vojskom i naneli im ozbiljne udarce, posle višemesečnih borbi i za partizane novim načinom ratovanja – po ravnicima – prošli su uz velike gubitke. 13. maja 1945. godine odigrala se poslednja bitka Jugoslovenske armije, koja je tada brojala oko 800 000 boraca i to protiv nemačkih četnika. Četnici su se, posle mukotrpnih marševa, bez municije i hrane, našli na obroncima Zelengore, s namerom da pređu u Srbiju. Tu su ih sačekale partizanske jedinice i dotukle ih. Pobjeđeno je oko 9000 ljudi. Konačno, 15. maja 1945. godine, nakon partizanskih oslobođenja Zagreba i Ljubljane, okončan je Drugi svetski rat na prostoru Jugoslavije.

SFRJ

Od 1945. godine tadašnja Jugoslavija počinje da živi drugačiji, novi, po mnogima bolji i sigurniji život – sa izmenjenim društvenim i društvenim uređenjem ali i nazivom. Kada je rat završen, vlast u Jugoslaviji preuzeli su komunisti, tačnije Komunistička partija Jugoslavije sa Josipom Brozom na čelu. Prvi izbori za Ustavotvornu skupštinu održani su 11. novembra 1945. godine. Pravo da glasaju imali su svi stariji od 18 godina, i oni koji su se – žistakli u ratu: Biračko pravo oduzeto je predratnim ministrima i svima koji su se zalagali za –buržoasku– ideologiju. Izborna pobjeda komunista bila je potpuna. Dana 29. novembra 1945. godine Jugoslavija više nije bila monarhija, već je postala republika. Taj dan usvojen je i kao nacionalni praznik. Promenjen je društveni naziv – u Federativnu Narodnu Republiku Jugoslaviju, skr. FNRJ. 31. januara 1946. godine donet je novi Ustav koji je proglasio šest republika i pet nacija. U okviru Srbije, postojale su dve socijalističke autonomne pokrajine: Vojvodina i Kosovo. Iako federalna, Jugoslavijom je vladala KPJ i Tito. Godine 1948. Tito dolazi u oštar sukob sa Staljinom – vođom Sovjetskog Saveza – odbijajući da političke interese Jugoslavije stavlja u interese SSSR i ne dozvoljava Staljinu da se meša u unutrašnji život zemlje. Odbija bilo kakvu saradnju; u Jugoslaviji ocenjeno je da je staljinizam upao u krizu. U godinama posle Drugog svetskog rata, nastala je ideja o formiranju velike zajednice onih zemalja koje ne pripadaju nijednom bloku – ni Sovjetskom Savezu ni SAD-u. Pokret – te ideje bili su jugoslovenski predsednik Josip Broz Tito, indijski predsednik Džavaharlal Nehru, i egipatski političar i predsednik Gamal Abdul Naser. Stvoren je – Pokret nesvrstanih. On je težio miru u svetu, i nastajao je da okupi ponajviše afričke zemlje koje su se izborile protiv kolonijalizma.

Josip Broz Tito (1893-1980)

Godine 1956. došlo je do –uvenog sastanka ove trojice lidera pokreta nesvrstanih na Brionima, ostrvima u jugoslovenskom (hrvatskom) primorju. Iste godine normalizovali su se odnosi Jugoslavije i Sovjetskog Saveza, i pored sovjetskih intervencija na zemlje Varšavskog pakta, što je značilo da su kampanja Informbiroa i pokušaji izolacije Jugoslavije doveli do kraha. 50- tih godina Jugoslavija je unapredila odnose s Grčkom i Turskom. Godine 1953. Jugoslavija je potpisala – Ugovor o prijateljstvu i saradnji (Balkanski savez). Tzv. – Beogradska deklaracija – potpisana je u Beogradu kada je sovjetski predsednik Nikita Hruščov stigao u Beograd. Tada su se i u potpunosti normalizovali teški odnosi u koje je Jugoslavija pala 1948. godine. Posle potpisivanja Memoranduma o saglasnosti 1954. godine, svestrano se razvijala saradnja između Jugoslavije i Italije, posebno na ekonomskom planu. Jugoslavija je nastojala da izgradi sve moguće dobre odnose sa susedima. Jugoslavija je članica i organizator UN: Jugoslavija je bila članica glavnih organa UN (većta sigurnosti i dr.), na VI zasjedanju njen je predstavnik izabran za potpredsednika, a na XXXII zasjednju za predsednika Generalne skupštine. Jugoslovenski predstavnici dva puta su bili na dužnosti sekretara Ekonomske komisije UN za Evropu. Beograd je bio 1961. godine domaćin i organizator prvog velikog skupa nesvrstanih zemalja, na kome je učestvovalo 25 država.

Politicka karta bivse SFR Jugoslavije

Od 50- tih godina i ekonomske i političke zategnutosti između Jugoslavije i ostalih komunističkih zemalja, ponajviše

Sovjetskog Saveza, razvija se potpuna drugačija politika. Počela je da se primenjuje politika â€žsamoupravnog socijalizmaâ€š pri čemu je državno vlasništvo prešlo u društveno vlasništvo. Na VI kongresu održanom 1952. godine, KPJ je promenila ime u SKJ â€š Savez komunista Jugoslavije, dok je Narodni front prerastao u Socijalistički savez radnog naroda Jugoslavije â€š SSRNJ. Tokom 1953. Saveznoj vladi promenjeno je ime u Savezno izvršno veće (SIV). Uvedena je i funkcija predsednika republike. Josip Broz ostao je na čelu države do svoje smrti 1980. godine.

Principi jugoslovenske spoljne politike fiksirani su u VII glavi Osnovni načela Ustava SFRJ, koji je donet 21. februara 1974. godine, i koji je dao veći suverenitet i veća prava pokrajinama u zemlji: Kosovu i Vojvodini: â€žPolazeći od uverenja o su miroljubiva koegzistencija i aktivna saradnja ravnopravnih država i naroda, bez obzira na razlike u njihovom društvenom ureenju, neophodan uslov mira i i društvenog napretka u svetu, SFRJ zasniva svoje međunarodne odnose na načelima poštovanja suverenosti i ravnopravnosti, nemešanja u unutrašnje poslove drugih zemalja, socijalističkog internacionalizma i rešavanja međunarodnih sporova mirnim putemâ€š.

Temelj društveno â€š ekonomskom i političkom sistemu SFRJ položeni su na drugom zasedanju AVNOJ, 29. novembra 1943. Nakon osvajanja političke vlasti od strane radničke klase i KPJ 1945. te nakon konačnog oblikovanja federativnog i republikanskog ustavnog ureenja, što je učinjeno Deklaracijom o proglašenju FNRJ od 29. novembra 1945. godine i Ustavom od 31. januara 1946. razvoj društveno â€š političkog ureenja tekao je kroz nekoliko faza. Pro razdoblje, od 1945. do 1950. obeleženo je administrativnim upravljanjem privredom i svim društvenim delatnostima, koje je bilo praćeno vrlo visokim stepenom centralizacije državnog odlučivanja. Zato je, â€žZakonom o radničkim savetimaâ€š (26. jun 1950) počelo doba u jugoslovenskom privredi i politici â€š samoupravni socijalizam. Od sredine 50 â€š tih godine počinje da se razvija pokret nesvrstanih, a sredinom 60 â€š tih počinje polako da se oseća nacionalna kriza. Ustavom iz 1974. godine, pokrajinama u SFRJ dozvoljena su ista prava kao i republikama. To je dovelo u pitanje budući opstanak zemlje. Dana 4. maja 1980. godine veliki vođa, Josip Broz Tito, čovek koji je zemlju podigao iz opšteg rasula, koji je Jugoslaviji vratio međunarodni ugled i poštovanje u svetu, koji je doneo relativan miran period za sve balkanske narode, ali koji je i sam kriv sa smrt mnogih neistomišljenika i ljudi kojima se komunizam nije dopadao, umire u Ljubljani. Njegova sahrana 8. maja u Beogradu okupila je sve svetske vođe političare i zvaničnike. Bila je to sahrana na kojem je prisustvovao najveći broj stranih delegata.

Triglav, SR Slovenija (2863 m) najviši vrh SFR Jugoslavije; simbol bivše države

Posle Titove smrti, uvedeno je kolektivno predsedništvo SFRJ. Polako je počela da se razbuktava kriza, koja je postepeno nastajala još od studenstkih pobuna 1968. Tokom 70 â€š tih godina pojavio se MASPOK, veliki nacionalistički pokret, koji su predvodili čelni ljudi SK Hrvatske â€š Savka Dapčević i Mika Tripalo. Otvoreno je istican zahtev za nezavisnošću Hrvatske. Polaklo je raslo zadušnje Jugoslavije. Jugoslavija je namenski trošila novac koji je pozajmljivala od stranih država, ali nije uspevala da pronađe ravnotežu između uzimanja duga i vraćanja duga. 70 â€š tih godina muslimani su proglašeni za naciju. Tokom 80 â€š tih godina osećalo se da je rat neizbežan.

Privreda Jugoslavije

Nova vlast susrela se sa teškim zadatkom â€š ogromne štete u ratu trebalo je nadoknaditi. Od svih zaraćenih zemalja u Drugom svetskom ratu Jugoslavija je razmerno svojoj veličini i broju stanovnika pretrpela najteže gubitke. Poginulo je 1,7 miliona ljudi tj 10,8% od ukupnog broja stanovnika, a još je 1,6 miliona ljudi odvedeno u zarobljeništvo, na prisilan rad, raseljeno itd. Ukupna materijalna šteta procenjena je na 46,9 milijardi dolara. Spaljeno je, porušeno ili oštećeno 504 000 zgrada, što je bilo više od jedne petine svih zgrada u Jugoslaviji, zbog čega je bez krova ostalo oko 3,3 miliona ljudi. Od 4257 industrijskih preduzeća vrlo su oštećena ili posve uništena 973 preduzeća: 75 električnih centrala, 21 preduzeće hemijske industrije, 32 preduzeća građevinske industrije, 81 mlin itd. Više od 42 000 ugostiteljskih objekata je uništeno. Uništen je gotovo sav promet. Uništeno je oko 1000 lokomotiva i više od 30 000 vagona. Zahvaljujući velikom radnom elanu naroda, privredna je u rekordnom vremenu proradila. Već je do kraja 1945. obnovljeno, osposobljeno i pušteno u rad 4870 industrijskih i većih obrtničkih preduzeća dok je promet osposobljen. Taj period u istoriji druge Jugoslavije poznat

je kao razdoblje obnove (1945-46). Inaĉe, Āito se tiĉe Āitavog privrednog razvoja Jugoslavije, poznata su sledeća razdoblja

Razdoblje obnove (1945-46)

Razdoblje drĀavnog upravljanja u privredi (1947-1951)

Razdoblje radniĉkog samoupravljanja u privrednim organizacijama (1951-1965)

Razdoblje radniĉkog samoupravljanja i privrednim organizacijama i privredom u celini (nakon 1965).

U poĉetku je izvrĉena nacionalizacija imovine. Godine 1946. donet je zakon o nacionalizaciji, Āime je drĀava postala vlasnik većina rudnika, banaka, trgovaĉkih preduzeća. 1948. godine izvrĉena je druga nacionalizacija kojom su u vlasništvo drĀave preĉile zdravstvene i kulturne ustanove.

Razdoblje drĀavnog upravljanja u privredi (1947-51) obuhvata petogodiĉnji plan razvoja narodne privrede, Āiji su osnovni zadaci bili: podići i ojaĉati privrednu i odbrambenu snagu zemlje; uĉvrtiti i dalje razviti socijalistiĉki sektor narodne privrede i nove proizvodne odnose koji iz toga proizilaze. U prvom petogodiĉnjem planu, trebalo je ostvariti odnos 57:43 u korist proizvodnje sredstava za proizvodnju nasuprot sredstavima za potroĉnju. U tom razdoblju reformisao je fiskalni sistem zemlje, a trebalo je da se proizvodnja elektriĉne energije od 1939. poveća 4 puta, proizvodnja gvoĉa i Āelika preko 3 puta i dr. Izvrĉenje svih tih zadataka prvog petogodiĉnjeg plana bilo je, za prve dve i po godine, povoljno. Meĉutim, objavljivanjem Rezolucije Ā Informbiroa nastala je ekonomska blokada Jugoslavije, tj. Informbirovske zemlje prekinule su sve trgovaĉke i finansijske odnose s Jugoslavijom, Āito je dovelo u pitanje izvrĉenje plana. Situaciju je joĉi viĉe oteĉala suća koja je 1950. godine veoma smanjila poljoprivrednu proizvodnju, a iste godine izbio je i korejski rat, zbog kojeg su na svetskom tržištu porasle cene onih proizvoda koje je Jugoslavija uvozila, dok su cene proizvoda koje je izvozila porasle mnogo manje. Ovaj zakon napravljen je po uzoru na razvojne planove Sovjetskog Saveza. U periodu do 1952. narodni dohodak se povećavao, proseĉno za 2,3%. Od 1951. godine drĀavno vlasništvo nad sredstvima za proizvodnju zamenjeno je druĉtvenim vlasniĉtvom. Drugi petogodiĉnji plan ostvaren je za samo Āetiri godine, a sledeći petogodiĉnji plan (1961-65) nije ostvaren je narodni dohodak porastao umesto za 72% samo 43%. Tada dolazi do oporezivanja privrednih organizacija koje su Āesto doĉivljavale promene: porezne stope bile su proporcionalne (1952-57. i 1961-64) i progresivne (1958-60). Vaĉno je i uvoĉenje kamata, najpre na fond osnovnih sredstava privrednih organizacija (1953), zatim i na fond obrtnih sredstava (1957).

Grb SFRJ

Āto ste tiĉe poljoprivredna seljaka, njima i jeste i nije bilo lako. Seljacima je u poĉetku odreĉivano koliko proizvoda moraju da daju drĀavi. To su uglavnom bile vrlo velike koliĉine, pa mnogi nisu uspevali da ispune zakonske obaveze. Mnogi su zavrĉili su u zatvoru i otiĉili na robiju. Otkupna politika napuĉena je 1952. godine, a politika kolektivizacije sela 1953. godine. Posle rata obnavljane su ruĉevine omladinskim radnim akcijama, Āime su bile izgraĉivane nove, veoma vaĉne saobraćajnice, putevi i drugi vaĉni objekti vaĉni za privredu zemlje.

Bankovni sistem se tokom razvoja privrede Jugoslavije nekoliko puta menjao. Banke su mogle osnovati samo druĉtveno Ā poltiĉke zajednice koje su odluĉujuće delovale na kreditnu politiku banaka. Banke su vodile privrednu politiku, odnosno vrĉile su kreditiranje poljoprivrednih zadruga i drugih sektora privrede. Jedno vreme ukinute su komunalne banke, pa je postojalo samo Narodna banka sa sedištem u Beogradu, a kasnije se, 1954. godine, osnivaju opet komunalne banke, 1955. Jugoslovenska banka za spoljnu politiku, 1956. Jugoslovenska investiciona banka i 1958. Jugoslovenska poljoprivredna banka.

Ukupno sagledavajući, privreda Jugoslavije imala je velikih uspeha. Izgraĉene su mnogobrojne fabrike, infrastruktura se posebno razvijala: pravili su se autoputevi, mostovi i dr. Puno se ulagalo u privredu i razvoj zemlje. Narodni dohodak je tokom Āitavog privrednog razvoja Jugoslavije rastao, pa je 1975. godine iznosio 6983 milijardi dinara. Povećanje narodnog dohotka imalo je kao posledicu povećanje osobnih dohodaka, a povećani osobni dohoci izazvali su i povećanje osobne potroĉnje po stanovniku. Stopa privrednog rasta bila je izuzetno velika. Dok je 1959. godine svega 5000 stanovnika Srbije imalo automobil, već 1964. bilo ih je viĉe od 33 000. Iste godine zabeleĉeno je viĉe od 154 000 pretplatnika. Osnovno obrazovanje postalo je obavezno, a preko 50% omladine nastavljalo je Ākolovanje. Reformom Ākolstva iz 1958. godine uvedene su osmogodiĉnje osnovne Ākole, Āetvorogodiĉnje gimnazije i srednje struĉne Ākole. Ovim svih tih velikih uspeha, jugoslovenska privreda imala je i poteĉkoće, meĉu kojima je najglavnija porast cena. Dalje:

brza industrijalizacija i urbanizacija privukla je više stanovnika iz sela u grad nego što je bilo moguće otvoriti radna mesta. Broj radnika na privremenom radu u inostranstvu naročito se povećao nakon 1965. godine i 1975. godine računava se da je broj ljudi na privremenom radu u inostranstvu bio oko 800 000, od čega je oko 55 % njih radilo u SR Nemačkoj, u Austriji 11%, Australiji 8% i dr.

Od 1980. godine počinje jugoslovenska privreda naglo da slabi. To je kulminiralo ogromnim inflacijama koje su pogodile tadašnju SR Jugoslaviju 1993. godine. .

Jugoslavija je od 1918. do 1941. godine imala površinu od 247 542 km², a prema popisu od 31. januara 1921. godine imala je 11 984 911 stanovnika. Prema popisu od 31. marta 1971. godine imala je 20 522 972 stanovnika. Pretpostavljalo se da je broj stanovnika polovinom 1977. iznosio 21 718 000 stanovnika. U toku 25 godina između prvog i poslednjeg posleratnog popisa, stanovništvo Jugoslavije povećalo se za 29,6%.

Raspad Jugoslavije

Na čelo Saveza komunista Srbije dolazi do tada sasvim nepoznata ličnost – Slobodan Milošević. Takozvanom – Osmom sednicom – 1987. godine, održanoj 23. i 24. septembra, Milošević dolazi na vlast. U to vreme, dolazi do veoma oštrg razbuktavanja krize na Kosovu i Metohiji. Albanci traže nezavisnost. Sve jugoslovenske republike, iz dana u dan, iz meseca u mesec, sve više i više streme ka oцепljenju i nezavisnosti. 25. juna 1991. godine Slovenija i Hrvatska proglašavaju nezavisnost. Nezavisnost su proglasile i Bosna i Hercegovina (6. aprila 1992.) i Makedonija (08.09.1991). Nakon što je Slovenija proglasila nezavisnost došlo je do kratkotrajnih sukoba Jugoslovenske narodne Armije (JNA) i slovenskih snaga poznat kao rat u Sloveniji. On je završio povlačenjem JNA, nakon koga je Slovenija postala de facto nezavisna, a 15.1. 1992. i de iure, s obzirom da je na taj datum zajedno s Hrvatskom međunarodno priznata od strane država tadašnje Evropske ekonomske zajednice.

MILOŠEVIĆ, Slobodan (1941-2006) srpski političar, predsednik SK Srbije i državnik, predsednik Srbije (1989-1997) i Savezne Republike Jugoslavije (1997-2000).; jedan od osnivača i predsednik Socijalističke partije Srbije.

Na vlast došao tzv. – vanrednom Osmom sednicom CK Srbije – održanom 23. i 24. septembra 1987. godine. Na vlast došao u vreme razbuktavanja kosovske krize. Jedna od najznačajnijih ličnosti tokom 90 – tih godina na post – jugoslovenskim prostorima. Milošević je bio jedna od ključnih ličnosti tokom ratova u bivšoj Jugoslaviji u periodu 1991-1995 i tokom rata na Kosovu i Metohiji 1998-1999. Tokom rata na na Kosovu, maja 1999. godine, Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju podigao je optužnicu protiv Miloševića za zločine protiv čovečnosti. Optužbe za kršenje obata i Ženevske konvencije u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini i za genocid u Bosni i Hercegovini dodate su godinu i po dana kasnije.

Takođe, procenjuje se da je on, sa svojim saradnicima, proneverio milijardu dolara državnog novca. Rezultati istraživanja drugih izvora govore da količina proneverenog novca iznosi pet do 11 milijardi dolara.

Nakon velikih demonstracija 5. oktobra 2000. godine zbog spornih predsedničkih izbora u septembru te godine, Milošević je priznao poraz. 1. aprila 2001. godine je uhapšen, a 28. juna iste godine je izručen Haškom tribunalu.

Na suđenju Milošević se sam branio. Umro je nakon 5 godina u zatvoru pedesetak sati pre završetka izvođenja svedoka. Milošević, koji je poeo da pati od slabosti srca, visokog krvnog pritiska i dijabetesa nakon što je uhapšen, je umro od srčanog udara

Istovremeno s ratom u Sloveniji je eskalirao i oružani sukob u Hrvatskoj između vlade i pobunjenih regija sa srpskom većinom, kojima je pomagala JNA. Te regije su krajem 1991. formirale vlastitu državu zvanu Republika Srpska Krajina (RSK), koja nije bila međunarodno priznata. RSK je u leto 1995. godine vojnički poražena, a formalno je prestala postojati Erdutskim sporazumom temeljem kojeg je uspostavljen suverenitet Hrvatske nad predratnim granicama. Rat u Hrvatskoj odneo je puno ljudskih života.

U Bosni i Hercegovini je odmah nakon proglašenja nezavisnosti i međunarodnog priznanja otpočeo rat, u kome su se na odbrambenoj strani našli vlada u Sarajevu, a na drugoj oćijepljena područja koja će formirati vlastitu državu pod imenom Republika Srpska. Godine 1993. dolazi do sukoba između vlade u Sarajevu s de facto oćijepljenim područjima s hrvatskom većinom, koja će formirati Hrvatsku republiku Herceg-Bosnu (HRHB). Sukob se završio Vašingtonskim sporazumom 1994. godine, kojim je HRHB postala dio Federacije BiH. U međuvremenu se na području bihaćke regije od vlade u Sarajevu oćijepila Autonomna republika Zapadna Bosna, koja je prestala postojati nakon Operacije Oluja u ljeto

1995. Rat je završen Dejtonskim sporazumom (21. novembar 1995), temeljem koga je BiH podjeljena je na dva paradržavna entiteta: FBiH i Republika Srpska.

Nakon što su Slovenija, Hrvatska, BiH i Makedonija proglasile nezavisnost, Srbija i Crna Gora su 27.4. 1992. formirale vlastitu zajedničku državu pod nazivom Savezna republika Jugoslavija, pa je tako proces raspada SFRJ formalno završen tog dana.

U stranoj literaturi sukobi devedesetih na ovom području su označeni kao Ratovi za jugoslavensko naslijeđe.

Srbija i Crna Gora su ostale da žive zajedno. Stvorena je Savezna Republika Jugoslavija (SRJ) 27. aprila 1992. godine. Prvi predsjednik je bio Dobrica Ćosić. Ona se smatrala sukcesorom SFRJ, ali je 2001. godine potpisan sporazum kojim su za sukcesora određene bivše jugoslovenske republike. Odlukom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija uvedene su opće sankcije SRJ pod optužbom da je kriva za rat u BiH. Najveća inflacija na svetu obelježila je 1993. godinu u SRJ.

Albanska tzv. Oslobođilačka vojska Kosova je krajem devedesetih počela sa napadima na Srbe na Kosovu i Metohiji. Umetale su se zapadne sile pomažući albansku stranu. Posle neuspelih pregovora u Rambujeu, Severnoatlantski savez a NATO je izvršio agresiju na SRJ 24. mart – 10. jun 1999. godine. Poginulo je 1200-2500 civila, a ranjeno 5000 ljudi. Nezvanična šteta je procenjena na 30 milijardi dolara. 9. juna je potpisan Kumanovski sporazum o prekidu ratnog dejstva. Rezolucijom 1244 o Kosovu Pokrajina je stavljena pod upravu Ujedinjenih Nacija, UNMIK i KFOR, i garantovana je celovitost Jugoslavije. U stvari, NATO pakt je uzurpirao Kosovo, i izgradio svoje baze tobože u sklopu zastitnih snaga UN.

24. septembra 2000. godine su održani izbori. Na izborima za predsjednika SRJ izabran je kandidat koalicije Demokratske opozicije Srbije (DOS) Vojislav Koštunica. Zbog nepriznavanja rezultata došlo je do protesta u Beogradu 5. oktobra, na kojima se okupilo više stotina hiljada ljudi. Slobodan Milošević, predsjednik SRJ, je morao da prizna pobjedu Vojislava Koštunice. Na parlamentarnim izborima u Srbiji pobedio je DOS, a novi predsjednik vlade je postao Zoran Đinđić.

4. februara 2003. godine je usvojena Ustavna povelja. Stvorena je Državna Zajednica Srbija i Crna Gora. Administrativni centar zajednice je bio Beograd, a centar Vrhovnog suda je bio u Podgorici. Ona je prestala postojati 2006. godine nakon što je Crna Gora nakon održanog referenduma proglasila nezavisnost.

5. oktobar 2000, velike demonstracije u Beogradu, kojim je srušen režim Slobodana Miloševića

Jugoslavija je tokom svoje istorije od 1918. godine do 1991. godine, ili do 2003. čak 5 puta menjala državno ime. Ona je nastala kao težnja jugoslovenskih naroda da se ujedine u jednu moćnu, snažnu državu. Međutim, to je dovelo do toga da sukobi između Srba i Hrvata počnu odmah po stvaranju države. Ipak, ostavila je dubok trag kako u svetu tako i na ovim prostorima. Stvaranjem Jugoslavije puno toga je zamišljeno, delimično i ostvareno ali i izgubljeno – ponajviše ljudskih života. Da li je Jugoslavija bila dobro ili loše rešenje, to će otkriti i pokazati buduće generacije, koje bi trebalo da vaspitavamo u pravilnom i etičkom duhu.

Prilikom izrade ovog teksta korišćeni su sledeći izvori:

Wikipedia, slobodna enciklopedija

"Opća Enciklopedija jugoslavenskog leksikografskog zavoda" (1978), tom broj 4 (Iz-Kzy)

"Istorija za 8. razred" autori: Suzana Rajić, Kosta Nikolić, Nebojša Jovanović, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2005.